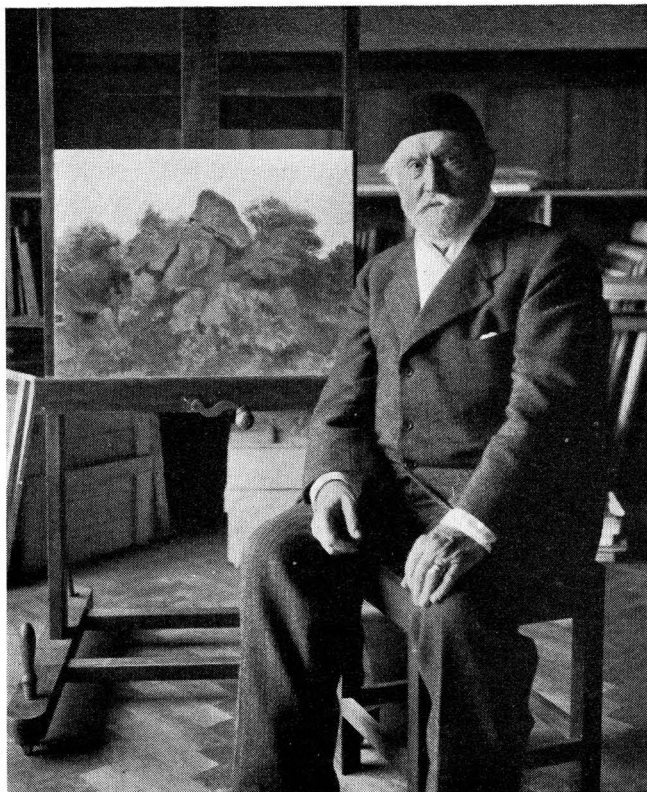

IN MEMORIAM

BRUNO LILJEFORS

Den 18 december 1939 avled Upplands fornminnesförenings hedersledamot konstnären Bruno Liljefors i en ålder av 79 år.

Bruno Liljefors' betydelse för vår uppfattning av naturens skönhet kan knappast överskattas. Han har helt enkelt lärt

hela vår generation ett intimare studium av och en ny syn på naturen. Ingen konstnär har ägnat naturen och dess liv ett så inträngande och samtidigt så kärleksfullt studium som Bruno Liljefors. Han har genom sin konst öppnat våra blickar för skönheten i en moränbacke på slätten, i tallgrenarnas byggnad, i lavarnas och mossornas skiftande färgspel. Han har lärt oss beundra det vildas skönhet, från färgprakten i en fjäderskrud till havsörnarnas majestätiska flykt över skären.

I boken »Det vildas rike» har han själv berättat hur denna värld öppnade sig för honom. Som liten pojke fick han av en bonde som kom in i faderns krutbod vid Svartbäcksgatan i Uppsala ett par döda orrungar. I flera dagar gick han och bar på dem, och han kunde aldrig se sig mätt på den grå- och brunvattrade fjäderskruden. »Jag var som förhäxad», säger han själv. »Mina förut invanda begrepp om vackra och fula färger ställdes på huvudet inför dessa underbara sammanställningar som syntes liksom avlagrade från den grå urtiden och berättade om skogen, kärret, mossan på stenarna, natthimlen mellan grenarna. Man kunde hur länge som helst se in i denna värld, där fanns ingen botten eller slut, endast alltjämt nytt.»

Under den tid Bruno Liljefors bebodde den ännu kvarstående ateljén vid Kvarnbo strax väster om Uppsala målade han bilden av en jägare, som lyssnar på tjäderspel. Tryckt intill stammen på ett träd står han, tyst och orörlig, tåligt väntande och lyssnande. Så har konstnären själv stått, timme efter timme, dag efter dag och lyssnat, spejat och väntat. Och hans tålmodiga och ihärdiga studium har burit frukt. Han har fått se vad ingen annan fått se. Den värld, som han skymtade då han som barn betraktade de döda orrungarna, har öppnat sig för honom i hela sin vidd och sin skönhet.

Bruno Liljefors har målat djurmotiv av alla slag. Kråkan på sin gårdsgårdsstör hade för honom inte mindre intresse än den lyssnande älgen, vildgässens oviga landning studerade

han lika kärleksfullt som hökens ilsnapa flykt. Han har målat skogen i sommarnattens gråbruna skymningsdunkel och det kala skäret i vinterdagens gnistrande färgspel. I själva verket är det fel att betrakta Liljefors endast som djurmålare. För honom var naturens liv ett och odelbart, och även om han kunde ägna studier åt vingpennornas teckning eller åt rovfågelögats kalla glans, förlorade han aldrig blicken för den värld som var djurens, det vildas rike.

Det var i Uppland Liljefors först upptäckte detta rike, och det var här han började måla. Han reste vida omkring på studieresor i ungdomen, och sina ateljéer hade han senare tidvis utom landskapet. Men här hade han sitt första arbetsrum, som han 1879 hyrde av en bonde i Kyrsta i Ärentuna, här byggde han 1887 ateljén vid Kvarnbo. Efter en utrikesresa 1895 slog han sig ner i Västervikstrakten, men flyttar sina bopålar ett stycke längre norrut för varje gång. Hösten 1908 är han tillbaka i Uppland, på Bullerö, där han byggde en ateljé, som han hade kvar ända till 1923. Redan 1917 hade han emellertid sökt sig längre inåt landet och hyrde bruksherrgården vid Österby, där han hade en ateljé vid Tjappudden. Sedan han hyrt våning i Stockholm började han emellertid då och då göra utflykter till Uppsala — fädernebygden drog honom tillbaka. Och hit återvänder han slutligen: i ett hus vid Svartbäcksgatan, sin barndoms gata, tillbringar han under träget arbete sina sista år.

Under dessa sista år var Liljefors ofta sysselsatt med en tavla, som synbarligen var honom kärare än alla andra. Han höll på att måla en bild av Tunåsen, sådan han mindes den från sin barndom, då åsens ädla kontur ännu var orörd, då dess yta randades av örter i olika färger och såg ut »som gammalt sidan» som han själv sade, och då vildgässen landade på de ännu oplöjda markerna vid åsens fot. Det var där Bruno Liljefors först upptäckte naturens hela skönhet. Och den skönhetssynen ville han bevara. »Tunåsen» blev ett slags konstnärligt testamente, en dikt i färg om »det vildas rike».

Bruno Liljefors var som person vad han var som konstnär: varmhjärtad, uppriktig och ärlig. Han var medveten om värdet av sin konst, men var samtidigt en av de mest okonstlade och ödmjuka människor man kunde träffa. Och en av de flitigaste. Hans arbetsdag liknade en bondes, och han hade en bondes trägna arbetsiver.

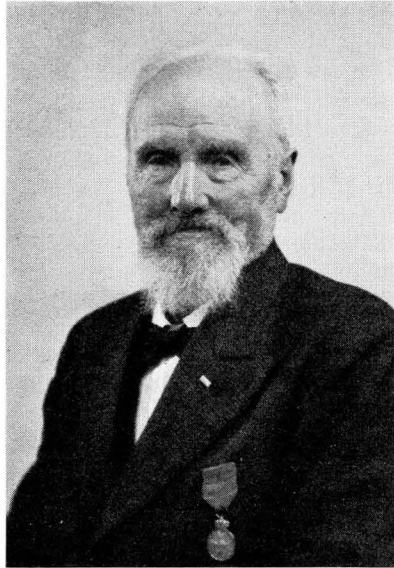
På Bruno Liljefors' sista färd till Kvarnbo — det var den 1 december 1939, knappa tre veckor före hans död — fick den som skriver dessa rader tillfälle att följa med. Jag närde en hemlig förhoppning att få en bild av honom därute, men visste samtidigt att uppgiften inte var lätt: Bruno Liljefors tyckte inte om att posera. Sedan vi fotograferat ett par naturmotiv, som konstnären tyckte om, gick han med på att stå med på en bild. »Men inte på så nära håll, då skymmer jag ju naturen» — det var hans villkor. Sådan var Bruno Liljefors.

Nils Ålenius.

O. ALB. ÖBERG

Den 10 mars 1940 avled i Stockholm i den höga åldern av nära 86 år fornvårdaren O. Alb. Öberg. Öberg var en av Upplands fornminnesförenings hängivnaste och verksamaste medlemmar och var sedan många år ständig medlem av föreningen. Han var en typisk representant för sådana ur folkets djupa led utgångna personer som icke blott känna starkt för vår uråldriga kultur utan också på ett nitiskt och uppoffrande sätt verka för att denna skall bliva känd och aktad i bygderna. Hela livet igenom brann Öbergs nitälskan att vårda traktens gamla minnen och att påverka folk att vara aktsamma om det arv fädren givit.

Särskilt var det Enköping och socknarna däromkring som Öberg var kännare av. Med bronsålderns hällristningar och järnålderns gravfält var han utmärkt väl förtrogen. Under

O. Alb. Öberg.

sina vidsträckta strövtåg i dessa bygder gjorde han uppteckningar därom men också om i orten ännu levande tradition om sägner, gamla sedvänjor o. dyl. Ej ringa är den skörd som han härutinnan lämnat Upplands fornminnesförening, Riksantikvarieämbetet och Nordiska Museet. Genom sin rättframma och språksamma läggning fick han folk att berätta om det förgångna, och i fornvårdsärenden — då gravfält hotades av vägomläggningar eller dyl. — uppträdde han med sådan välgörande bestämdhet att ärendet oftast resulterade i ett lyckosamt slut. För de insatser som sålunda O. Alb. Öberg gjorde till den uppländska kulturminnesvårdens fromma skall Upplands fornminnesförening alltid bevara den gamla hedersmannen och fornvännen i aktat minne.

Här nedan tecknar Öbergs vän fornvårdaren och biodlaren J. H. Söderlund i Grillby sitt minne över den hädangångne.

N. S.

ODALMANNEN OCH FORNVÅRDAREN

En av de gamla veteranerna i den uppländska fornvårdens tjänst har med O. Alb. Öberg gått hädan. Han tillhörde en gammal rakryggad bondestam, som under århundraden odlat och brukat den uppländska jorden. Hans föräldrar brukade en gård i Ljung i Vårfrukyrka socken då Olof Albert föddes 6 okt. 1854. I hemmet var det mycket fattigt och Ljungs by var särskilt känd för sin fattigdom. Öberg berättade själv därom att det var mera vanligt än ovanligt att byns innevånare saknade bröd 3—4 veckor före rågskörden. Då var det att livnära sig av potatis och salt. Brödbristen i Ljung skapade ett uttryck, som man ibland ännu kan få höra i orten som ett skämtsamt uttryck, då ej tillräckligt med bröd framtagits till måltiden. Husbonden kan då säga till hustrun: »Hörnu mor, de' sir ut som vi skulle bo i Ljung.» Då vet hustrun vad som menas och det dröjer ej länge förrän brödkorgen fylles med bröd.

Det var alltså under knappa förhållanden som den unge O. Albert Öberg växte upp. Om han många gånger varit brödlös, så har han dock aldrig varit rådlös. Från ungdomen var han begåvad med en framåtanda, som många gånger kom andra upplänningar att falla i stum förundran. Som mycket ung måste han börja delta i lantbruksgöromålen och 1872 kom han i snickarlära i Stockholm, där han stannade till 1878, då han på grund av faderns sjukdom måste hem för att hjälpa till med lantbruket. År 1879 flyttade Öberg med sina föräldrar till Värsta i Härkeberga, där de inköpte en mindre bondgård. Här arbetade han i lantbruk samt även något i snickaryrket. År 1884 gifte han sig med en Litslena-flicka, Lovisa Andersson i Hummelsta. Nu tog han på arrende emot svärfaderns gård. Efter dåtida förhållanden var Öberg en framsynt jordbrukare. Djuraveln ägnade han särskild omtanke. Fjäderfäskötseln ivrade han isynnerhet för. Han hemköpte avelsägg och fina rastuppar. Vidare ivrade han för trädplantering m. m., men det var ej endast inom lantbruket och dess binäringar han gjorde sina insatser. Redan den 13 okt. 1884 anlade han Blå Bandet och 1886 bildade han Litslena blåbandsförening. Vidare var han ansluten till I. O. G. T. och Tempelriddarorden. Till sin politiska åsikt var han liberal. Under tullstriderna åren 1887 och 88 var han med och skiftade hugg. Då rösträttsrörelsen på 1890-talet var aktuell stod han med i själva skottlinjen och han deltog i 1893 och 1896 års s. k. folkriksdagar. Sin åsikt sade han rent ut och detta på ett språk så att alla förstodo honom. Han var mycket slagfärdig och många motståndare drogo sig för att »knäppa nötter» med honom.

Jag var bara en sexårig parvel då jag först blev bekant med

Familjegraven å Litslena kyrkogård.

honon. Mina föräldrar och Öberg voro grannar på den tiden han bodde i Hummelsta. Han var redan då mycket intresserad för gammalt och fornt. Han visste vad ortens runstenar hade att berätta, han talade om de olika gravfälten i orten och han berättade muntliga sägner. Han skrev i ortspressen och många ansågo honom vara något »konstig», andra sade att han var »tokig». På våren 1888 gjorde han auktion och flyttade in till Enköping, där han började tillverkning av äggtransportlådor, som han uppfunnit under sin Litslena-tid.

Då rikstelefon år 1893 öppnade station i Enköping blev Öberg anställd som reparatör och 1903 blev han transporterad till Stockholm. Vid Telegrafverket slutade han 1921 och året därefter bosatte han sig i Kävla i Vårfrukyrka. Nu fick Öberg god tid att ägna sig åt sin hobby, fornvården. Han letade och fann runstenar och hållristningar. Han besökte kyrkor, prästgårdar, slott och bondgårdar. Han har genomströvat Enköpingsorten i alla riktningar, besökt gravfält, stensättningar och fornborgar, han har vandrat mil efter mil på den fornminnesrika Enköpingsåsen och om denna sin vandring har han från trycket utgivit en liten skrift. Han har gått omkring och samspråkade med ortsbefolkningen, upptecknat gamla sagor, berättelser och tilldragelser m. m. Han besökte många skolor,

intresserade lärarna för sin sockens fornminnen, tog läraren och barnen med ut i omgivningen och visade samt förklarade dess fornminnen av olika slag.

År 1893, då vi påträffade de stora hällristningarna vid Hummelsta i Litslena, sände jag bud till Öberg. Han kom snart och visste genast vad det var för rariteter vi påträffat på den stora slätslipade berghällen. Han meddelade vetenskapsmännen om fyndet och han skrev i tidningarna om detsamma. Jag började leta efter flera, men det dröjde till 1896 innan jag lyckades upptäcka de två hällristningarna i Ullstämman. Även denna gång kallade jag på Öberg, han kom och konstaterade det funnas värde samt meddelade fyndet till vetenskapsmännen. Varje sommar, så länge han orkade, kom han till Litslena och jag var med honom några dagar och studerade ortens fornminnen och det är Öberg, som väckt mitt intresse för gammalt och fornt.

Vid de bystämmor, som hållits vid de stora hembygdsfesterna i Härkeberga och Kvek var han självskriven ålderman, vilket förtroende han skötte med kläm. Hans ståtliga, raka och trygga gestalt med det vita helskägget och hårkransen kring hjässan kom honom att likna en gammal vikingahövding. För sitt mångåriga arbete inom fornminnesvården erhöll han 1928 Vasamedaljen i guld, en utmärkelse som han satte stort värde på.

De senare åren intill sin död var han bosatt hos sin son och sonhustru i Stockholm.

Den 10 mars 1940 slutade den gamle fornforskaren sin gagnande och verksamma levnad, i en ålder av över 85 år, och den 16 mars jordfästes han i Norra krematoriet i Stockholm. Många tal hölls, däribland av antikvarie E. Floderus för Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet samt av landsantikvarie N. Sundquist för Upplands fornminnesförening. Lördagen den 23 mars nedsattes urnan med askan av hans jordiska stoft i den mer än 200-åriga familjegraven å Litslena kyrkogård, där hans hustru förut vilar.

J. H. Söderlund.